

Briefrapportage

OCE Project Zeeweringen Wilhelminapolder, Oost-Bevelandpolder

Aan:

Van:

CC:

Datum:

Betreft:

21 mei 2012

10421 (versie 2)

VAN DEN HERIK
SLIEDRECHT

017285 2012 PZDT-R-12158

Briefrapportage, Wilhelminapolder - Oost-Beveland

1 INLEIDING

Aanleiding

Tijdens werkzaamheden aan de zeewering in de Wilhelminapolder (gemeente Goes) zijn op 3 en 27 april 2012 conventionele explosieven (CE) aangetroffen. Het betrof in beide gevallen één munitieartikel. Beide CE bevonden zich in de kruin van de dijk. Naar aanleiding van de tweede vondst is door de opdrachtgever het werk stilgelegd. Aan Van den Herik is verzocht om middels een zogeheten quick scan te beoordelen of er sprake is van een verhoogde kans op het aantreffen van CE binnen het projectgebied.

De uitkomst van de quick scan wordt in een zogeheten briefrapportage verwoord. Let wel: een quick scan/briefrapportage is geen volledig vooronderzoek, zoals omschreven in de Beoordelingsrichtlijn Opsporing Conventionele Explosieven (BRL-OCE). Er is geen uitgebreide literatuurstudie uitgevoerd, er is beperkt luchtfoto-onderzoek uitgevoerd en er zijn geen archieven bezocht. Alleen relevante archiefgegevens die al bij Van den Herik aanwezig zijn, zijn geraadpleegd.

Probleemstelling

Als gevolg van oorlogshandelingen in de Tweede Wereldoorlog kunnen CE zijn achtergebleven. Bij het spontaan aantreffen van CE ontstaat een verhoogd veiligheidsrisico doordat het CE door direct contact of trillingen kan exploderen. Onbedoelde explosies kunnen dodelijk letsel en zware schade aan materieel en omgeving tot gevolg hebben. Tevens kan een spontane vondst resulteren in meerkosten door stagnatie van de uitvoeringswerkzaamheden.

Doelstelling

Deze briefrapportage heeft tot doel om te beoordelen of er sprake is van een verhoogde kans op het aantreffen van CE binnen het projectgebied.

Verantwoording

Deze briefrapportage is opgesteld door Senior OCE-deskundige [REDACTED] onder verantwoording van [REDACTED]

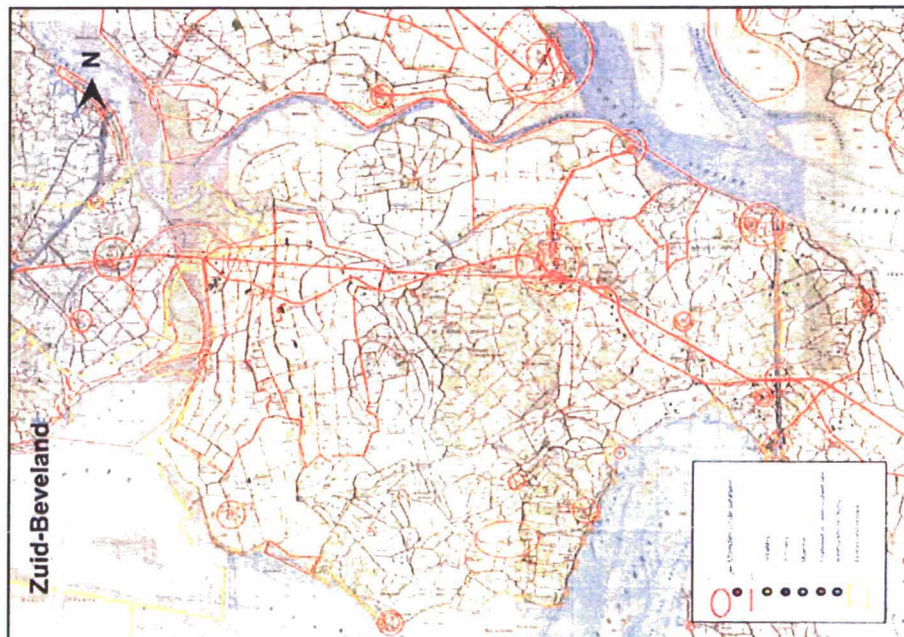

3.4 GEGEVENS UIT THE NATIONAL ARCHIVES (LONDEN)

Binnen Van den Herik zijn een aantal zgn. Operations Record Books (ORB) van de Royal Air Force aanwezig. In de ORB van No. 266 squadron (AIR 27/1559) wordt geschreven dat in de ochtend van 28 oktober 1944 door 8 Hawker Typhoon jachtbommenwerpers van dit squadron 56 raketten zijn afgevuurd op een Duitse positie te Goes. In de middag zijn door 8 Typhoons van hetzelfde squadron hutten in een dump te Wilhelminadorp aangevallen. Hierbij zijn 64 raketten afgevuurd. Op 29 oktober 1944 zijn door 8 Typhoons van wederom hetzelfde squadron beschietingen met boordwapens uitgevoerd op verkeer tussen Goes en Wilhelminadorp. Ook is toen een schip bij Wilhelminadorp beschoten.

3.5 BUREAUONDERZOEK DOOR PLANTERA NAAR CE IN DE ZEEUWSE BODEM

Door de provincie Zeeland is aan PlanTerra uit Leusden opdracht gegeven om het oorlogsverleden binnen de provincie in kaart te brengen om de Zeeuwse gemeenten bewust te maken van een mogelijk CE problematiek binnen hun grondgebied. In 2010 is door PlanTerra een (GIS) database gepresenteerd die een goede oriëntatie biedt op het oorlogsverleden van Zeeland. Volgens de kaart van Zuid-Beveland is de gehele Wilhelminapolder en de sluis bij Sas van Goes gemarkeerd als een gebied waarvan in de database gegevens zijn opgeslagen. De database is binnen de gemeente Goes beschikbaar. Door [REDACTED] is op 6 mei 2012 navraag gedaan bij de gemeente Goes. In de database wordt aangegeven dat de Duitsers bij hun terugtocht een schip hebben opgeblazen in de sluis.

Figuur 3.3 Kaart Zuid-Beveland uit database PlanTerra

3.6 NA-OORLOGSE WERKZAAMHEDEN

VAN DEN HERIK SLIEDRECHT

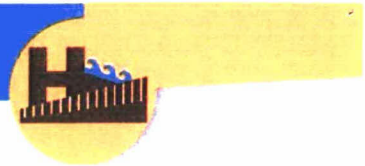
UO / MORA	Datum	Locatieverwijzing	Aangetroffen explosieven
19741978	23-07-1974	Goese Sas	Brisantpantsergranaat van 75 mm, 10 kg kleinkalibermunitie
19760511	09-03-1976	Wilhelminapolder	
19762923	14-09-1976	Langs kanaal	Brisantgranaat van 40 mm (4x)
19821533	17-05-1982	Wilhelminapolder	Brisantgranaat van 75 mm (2x), Brisantpantsergranaat van 88 mm
19820347	18-2-1982	Wilhelmina Polder	
19820370	22-2-1982	Wilhelmina Polder, boerderij Rotterdam	
19822381	13-7-1982	Buitenhaven Goese Sas	
19820769	25-3-1982	Wilhelmina polder	
19820909	2-4-1982	Wilhelmina polder	
19851222	1-5-1985	Wilhelmina polder	
19861097	26-04-1996	Goese Sas	
19861721	02-06-1986	Goese Sas	
19871815	07-07-1987	Het Goesesas	
19883459	28-11-1988	Wilhelmina Polder	
19883690	29-12-1988	Goese Sas	
19902012	27-07-1990	Strand Wilhelminadorp	
19920118	15-01-1992	Kanaal Goes-Goese Sas	
19922122	23-09-1992	Goese Sas	
19922128	24-09-1992	Goese Sas, zie MORA 920118	
19922316	15-10-1992	Kanaal Goes-Goes SGS	
20120566	03-04-2012	Bij sluis Goese Sas	Brisantgranaat van 82 mm mortier*
2012xxxx	27-04-2012	Zeekering bij dp 11 Wilhelminapolder	Brisantgranaat van 7,5 cm**

Tabel 3.2

* Dit CE is aangetroffen ten noorden van de sluis in na-oorlogs aangebrachte grond.

** Dit CE is aangetroffen in de kruin van de dijk in na-oorlogs aangebrachte grond.

Let wel: [REDACTED] heeft i.v.m. de beschikbare tijd enkel lijst van de meldingen geraadpleegd. Slechts van enkele UO's / MORA's is bij [REDACTED] bekend wat voor CE er is geruimd. Voor de overige meldingen moeten, indien noodzakelijk, de UO's / MORA's nog worden opgevraagd.

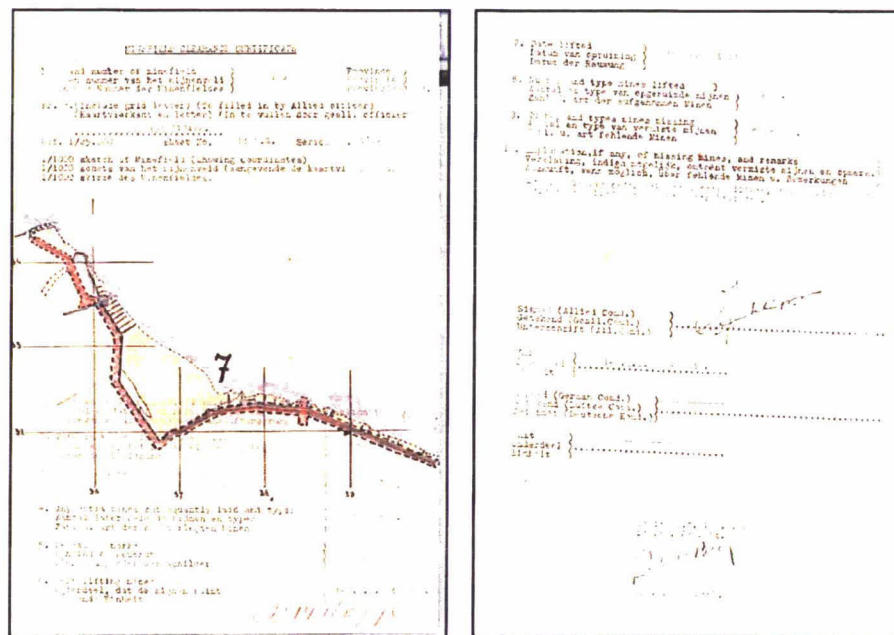

3.3 EXPLOSIEVEN OPRUIMINGDIENST DEFENSIE (EODD)

heeft de archieven van de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EODD) en haar voorgangers te Soesterberg geraadpleegd.

Mijnenveldarchief

Kort na de Tweede Wereldoorlog is een inventarisatie gemaakt van alle bekende en vermoedelijke mijnenvelden in Nederland. De Commandant van de Mijnopruimingsdienst (MOD) verklaarde op 1 juni 1946 dat er zo'n 6.300 mijnenvelden waren gekarteerd op Nederlands grondgebied. Tussen 1944 en 1948 zijn meer dan 1.300.00 landmijnen geruimd. Tegenwoordig is alle informatie omtrent mijnenvelden bij de EODD ondergebracht (dus kaarten inclusief ruimingrapporten). Een gedeelte van de dijk was door de geallieerden als verdacht aangemerkt en is in augustus 1947 afgezocht. Hierbij zijn geen landmijnen aangetroffen.

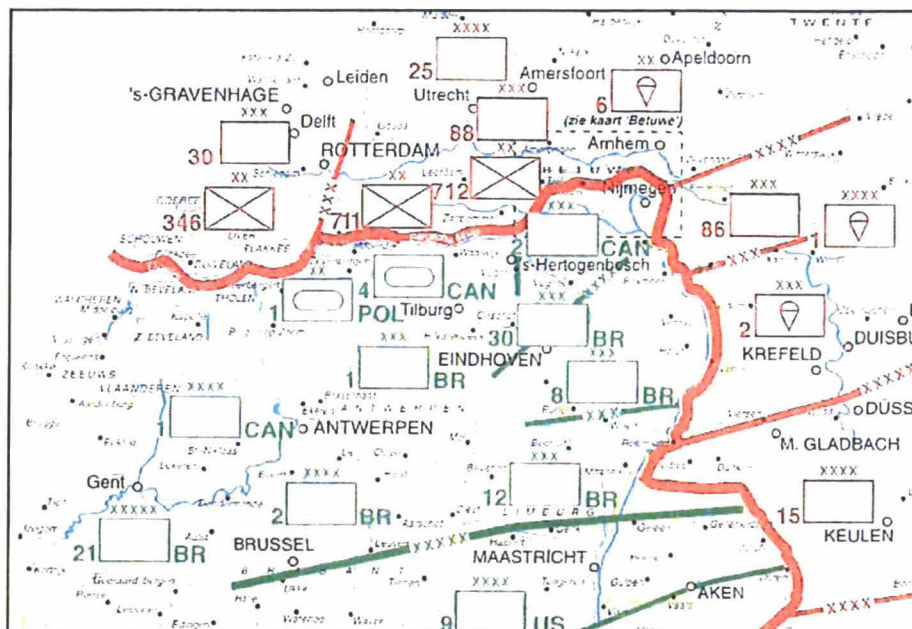
Figuur 3.1 en 3.2 Ruimingrapport m.m.o.d.

Collectie ruimingrapporten

Deze collectie bestaat uit rapporten (zogenoeten UO's / MORA's) van eerdere opsporings- en ruimacties van de EODD in de periode sinds 1971.

Zoeken in de collectie UO's / MORA's is vaak niet eenvoudig, omdat goede verwijzingen naar de locaties van zoekacties en aangetroffen explosieven ontbreken. Niet uit te sluiten is dat niet alle relevante opsporings- en ruimacties zijn achterhaald. De volgende UO's / MORA's zijn geraadpleegd:

In tabel 3.2 zijn UO's / MORA's opgesomd in de omgeving van het projectgebied met de volgende kleurschakering: groen gemarkeerde UO's / MORA's liggen met zekerheid buiten het projectgebied, van oranje gemarkeerde is de exacte locatie niet bekend en rood gemarkeerde UO's / MORA's liggen binnen het projectgebied.

Figuur 3.1 De frontlijn op 15 december 1944. Bron: De bevrijding van Nederland 1944-1945.

3.2 LUCHTFOTO'S

Van den Herik heeft een gedeelte van de luchtfotocollectie van de Topografische Dienst van het Kadaster te Zwolle geraadpleegd. Deze collectie bevat circa 100.000 luchtverkenningfoto's van Nederlands grondgebied, gemaakt door de Royal Air Force (RAF) en United States Army Air Forces (USAAF) tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De volgende luchtfoto's zijn geïnterpreteerd:

Datum	Sortienummer	Fotonummer	Kwaliteit
10-09-1944	106G/2762	3108	Zeer goed
10-09-1944	106G/2762	3109	Zeer goed
10-09-1944	106G/2762	3110	Zeer goed
10-09-1944	106G/2762	4123	Zeer goed
10-09-1944	106G/2762	4124	Zeer goed

Tabel 3.1

Op de foto's zijn geen verstoringen waarneembaar die mogelijk afkomstig zijn van beschietingen en/of bomaanvallen.

Let wel: Van den Herik heeft i.v.m. de beschikbare tijd enkel de luchtfoto's van de Topografische Dienst geraadpleegd.

VAN DEN HERIK SLIEDRECHT

Wilhelmina benoemd tot bevelhebber van alle Nederlandse strijdkrachten. De Duitsers bezetten op 16 mei Tholen.

Bevrijding 1944

Voor de bevrijding van de Scheldemonding in 1944 werden door de geallieerden diverse gevechtsoperaties uitgevoerd. Een van de operaties was de bevrijding van Zuid-Beveland door een gecombineerde aanval waarbij de Canadese 2e Infanteriedivisie via de Kreekrakdam oprukte richting Walcheren en onderdelen van de Britse 52e (Lowland) Divisie middels een amfibische landing vanuit Terneuzen en Ossensisse aan land gingen bij Baarland en Hoedekenskerke. Toen de Canadezen eenmaal het kanaal door Zuid-Beveland waren gepasseerd, wachtte hun plaatselijke schermutselingen met verzwakte eenheden. Zonder noemenwaardige strijd werd Goes bereikt. De meeste Duitsers hadden Goes op 28 oktober 1944 verlaten en richtten links en rechts vernielingen aan, bliezen een munitiedepot en drie met munitie geladen schepen op en trokken zich daarna in noordelijke richting terug. In de nacht van 28 op 29 oktober 1944 vond bij Goes nog wel een artillerieduel plaats, maar even voor 06.00 uur bereikte de Canadezen de stad. Er was een kort vuurgevecht met achtergebleven Duitsers, maar even na de middag, toen Canadese tanks tot het centrum tot het centrum door waren gedrongen, was de strijd ten einde. Op 30 oktober 1944 maakten de Britten en de Canadezen bij 's-Gravenpolder contact waarna vanuit het zuidelijk gedeelte van Zuid-Beveland verder kon worden opgerukt naar de Sloedam. De dag na de bevrijding van Goes kreeg het Canadese 8th Recce Regiment opdracht om met een eskadron carriers het noordelijk deel van Zuid-Beveland te zuiveren. Daarbij drong een patrouille door tot het veer over de Zandkreek naar Noord-Beveland waar de bevrijders een boot bemachtigde. Op 1 november 1944 staken de Canadesen over naar Noord-Beveland dat, na omsingeling en beschieting van de Duitse strijdmacht bij Kamperland, op 2 november 1944 werd bevrijd.

Het boek *200 jaar Wilhelminapolder* beschrijft specifiek de oorlogshandelingen in de Wilhelminapolder:

Engelse vliegtuigen bombardeerden het bos achter het dorp, waarbij de veulenstallen afbrandden. Ondanks zware artilleriebeschietingen door de geallieerden wilden de Duitse militairen het dorp koste wat kost verdedigen. De inwoners vluchtten massaal naar de hofstede Oost-Beveland. In de namiddag van 29 oktober bevrijdden Canadese troepen de stad Goes en de mensen keerden opgelucht naar het dorp terug. Er was te vroeg gejuicht. De Duitsers bliezen de brug over het havenkanaal op, en staken het jachthuis van 't Klopje in brand. Een munitieschip dat tegenover de veehoeve lag, vloog de lucht in. 's Nachts volgde een nieuwe granaatbeschieting. Op 30 oktober konden de vlaggen toch uit: de Canadezen bereikten Wilhelminadorp. Ze troffen tien zwaar beschadigde huizen aan en er was vrijwel geen ruit meer heel. Een vrouw raakte dodelijk getroffen door een explosie toen ze aan het touw van een roeiboot trok. Voor herstel van de gebouwen en brug werd bij de Dienst Landbouwherstel een aangifte van ruim 202.000 gulden ingediend. De brug over het kanaal was net voor de bietencampagne van 1945 hersteld. De deuren van de sluis aan het Goese Sas hadden schade opgelopen, maar bleven waterdicht. De woning van de sluiswachter werd verwoest door het opblazen van drie munitieschepen in de buitenhaven.

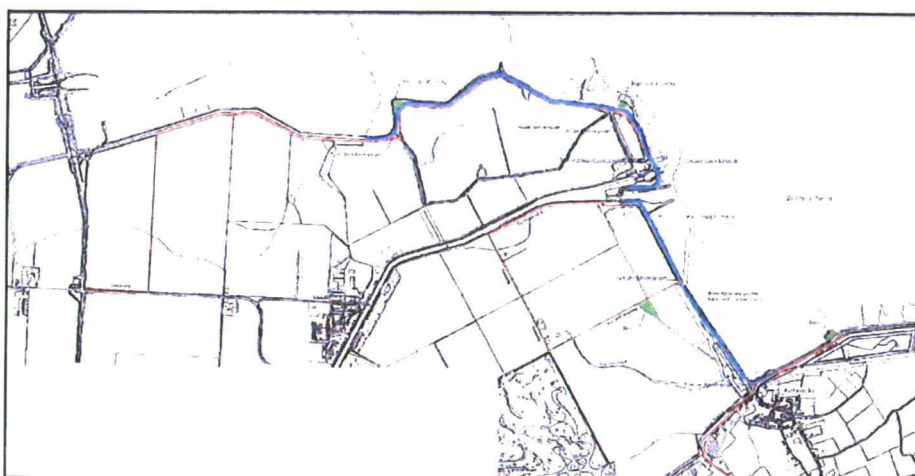
Frontgebied 1944-1945

Tot de algehele capitulatie van de Duitse strijdkrachten in Nederland op 5 mei 1945 liep de scheidslijn tussen bevrijd- en bezet gebied door de Oosterschelde. Tholen, Zuid-Beveland en Noord-Beveland waren geallieerd gebied, terwijl Schouwen Duiveland door de Duitse strijdkrachten werd bezet. De geallieerden controleerden de frontlijn door diverse vaste posten in te richten en veelvuldig patrouilles te lopen. Ook de Prinses Irenebrigade is in de winter van 1944-1945 op Zuid-Beveland en Walcheren gestationeerd geweest. Het zwaartepunt van de geallieerde verdediging lag in het noordelijk deel van Walcheren.

2 AFBAKENING VAN HET ONDERZOEKSGBIED

Het projectgebied is de zeewering die is gelegen aan de Wilhelminapolder en Oost-Bevelandpolder binnen de gemeente Goes en is in figuur 2.1 in blauw aangegeven. Voor dit onderzoek is door Van den Herik geen onderzoeksscope gehanteerd, maar alle bevindingen in de nabijheid van het projectgebied zullen worden opgenomen in deze briefrapportage.

Figuur 2.1 Het projectgebied in blauw aangegeven. Bron: Tekening RWS ZLRW-2011-01138

3 INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL

3.1 LITERATUUR

Mei 1940

Ten oosten van het kanaal door Zuid-Beveland bevond zich de Zanddijkstelling die werd verdedigd door drie Nederlandse bataljons met erbij ingedeelde zware wapens, twee afdelingen artillerie: een afdeling 7 cm en een afdeling 8 staal en een sectie oude kanonnen, kaliber 10 cm, dit alles onder bevel van de Commandant van het 40e Regiment Infanterie. Er was geen luchtafweergeschut aanwezig. Op 15 mei om 07:30 uur vielen de Duitsers aan met pantserwagens, motorrijders en fietsers ondersteund door bommenwerpers. Doordat het niet mogelijk was iets te ondernemen tegen de Duitse luchtaanvallen, raakten de Nederlandse troepen gedemoraliseerd. Tegen de avond hadden de Duitsers een doorbraak in de stelling geforceerd. De Nederlandse troepen werden weer haastig teruggetrokken, nu over het kanaal. Bij het Kanaal van Zuid-Beveland hadden de Fransen in allerijl een stelling *à l'improviste* opgeworpen. Ook hen werd het gemis aan vliegtuigen en luchtafweer fataal. In verwarring en paniek trokken de Fransen in de ochtend van 16 mei terug richting Walcheren. Hiermee was Zuid-Beveland gevallen. De Duitsers marcheerden diezelfde dag Goes binnen en begonnen het gevecht om de Sloedam, de oostelijke grens van Walcheren. De Commandant Zeeland was inmiddels naar Breskens overgestoken en door Koningin

VAN DEN HERIK SLIEDRECHT

In de 80er jaren heeft ter plaatse een dijkversterking plaatsgevonden waarbij op sommige plaatsen alleen de binnenkant van de dijk is versterkt. Op andere plaatsen is ook aan de buitenkant van de dijk gewerkt. Ook is de sluis toen verlegd. De klei die is gebruikt voor de dijkversterking is vermoedelijk afkomstig uit de provincie Gelderland.

VAN DEN HERIK SLIEDRECHT

Leemten in kennis

Van den Herik heeft geen archiefonderzoek uitgevoerd conform de BRL-OCE. Ook zijn enkel luchtfoto's geraadpleegd van de Topografische Dienst van het Kadaster die bij Van den Herik al aanwezig zijn. De luchtfotocollectie van de UR Wageningen is in het geheel niet geraadpleegd. Er is geen onderzoek gedaan naar eventuele vliegtuigcrashes.

4 CONCLUSIE

Tijdens de strijd tegen de Duitse invaller in mei 1940 en tijdens de bevrijding in oktober 1944 hebben, zover in deze "Quick Scan" na te gaan, binnen of in de nabijheid van het projectgebied geen grondgevechten of artilleriebeschietingen plaatsgevonden.

Artilleriebeschietingen, en aanvallen vanuit de lucht hebben tijdens de bevrijding in 1944 voornamelijk plaatsgevonden bij Goes en Wilhelminadorp.

Tijdens de bevrijding van het gebied zijn door de Duitse strijdkrachten drie in de buitenhaven gelegen schepen die waren geladen met munitie opgeblazen. Munitie van deze schepen kan zijn weggeslingerd.

Of tijdens de frontperiode 1944-1945 Duitse artilleriebeschietingen binnen of in de nabijheid van het projectgebied hebben plaatsgevonden is tijdens deze "Quick Scan" niet vastgesteld.

Blijkens de "Quick Scan" is er een kleine kans op het aantreffen van CE in de zeewering van de Wilhelminapolder. Gezien de locatie (kruin van de opgehoogde dijk en na-oorlog opgebrachte grond bij de sluis) zijn de CE vermoedelijk meegevoerd met klei die is gebruikt tijdens de dijkversterking in de jaren 80.

5 ADVIES

Zie het aantreffen van de twee projectielen in de na-oorlogs aangebrachte grond als twee afzonderlijke incidenten. Indien in de toekomst in na-oorlogse grond wederom een CE wordt aangetroffen is het te adviseren om het gebied vooraf middels een opsporing te laten onderzoeken. Indien men werkzaamheden moet uitvoeren onder het maaiveld ten tijde van de Tweede Wereldoorlog is het te adviseren om vooraf een opsporing naar CE uit te voeren.

Uw eventuele vragen beantwoorden wij uiteraard graag.

Senior OCE-deskundige

Projectverantwoordelijke

VAN DEN HERIK SLIEDRECHT

Geraadpleegde literatuur:

- C.Klep, B. Schoenmaker, *De bevrijding van Nederland 1944-1945, Oorlog op de flank* (Den Haag, 1995).
- H.Bollen/P.Vroemen, *Canadezen in actie, Nederland najaar'44-voorjaar'45* (z.p. 1992).
- J.L. Moulton, *Slag om Antwerpen en de Schelde, De openstelling van de Schelde en de bevrijding van Antwerpen 1944-1945/3^e druk* (Baarn, 1984).
- W.D. Whitaker, S. Whitaker, *De strijd om de Schelde, het verhaal van militairen en burgers tijdens de bevrijding van zuidwest Nederland en Vlaanderen, 1944* (Baarn, 1986).
- L. de Jong, *Het koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, deel 3, mei 1940* (Den Haag, 1970).
- V.E. Nierstrasz, *Geschiedenis van de Koninklijke Nederlandse brigade "Prinses Irene"* (Den Haag, 1959).
- De Vos/R. Antonisse, *Waar eens vloed en ebbe viel, 200 jaar Wilhelminapolder* (Schiedam, 2009).
- Canadian Military Headquarters, *Report No. 173 The watch on the Maas 9 Nov 44 – 8 Feb 45* (Ontario, 1947).